

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

© Передерієва С.О., 2012

Розкрито суть методичних основ комплексної оцінки стратегії санації, яка проводиться в декілька етапів: визначення глибини кризи – рейтингова оцінка санаційного потенціалу; прогнозування можливості реалізації санації – оцінювання доцільності санації порівнянням величини внеску і фінансового потенціалу.

Essence of methodical bases of complex estimation of strategy of readjustment which is conducted in a few stages is exposed: determination of depth of crisis is a rating estimation of readjustment potential; prognostication of marketability readjustment an estimation of expedience of readjustment by comparison of size of payment and financial potential.

Постановка проблеми. Трактуювання економічного змісту фінансового оздоровлення підприємства зумовлює необхідність застосування до нього стратегічного підходу, відповідно до якого програма фінансового оздоровлення підприємства повинна містити заходи як тактичного, так і стратегічного характеру [3, 8, 9]. Реалізація тактичних заходів забезпечує відновлення платоспроможності підприємства в поточному періоді, тоді як реалізація стратегічних заходів дає змогу досягти оптимального рівня використання фінансового потенціалу підприємства в довгостроковій перспективі [5, 10]. Для того щоб з'ясувати фінансовий стан на певний момент часу в умовах зміни зовнішнього середовища, необхідно комплексно оцінити фактори, які впливають на процеси стійкого функціонування підприємства, і прийняти відповідні рішення. Отже, комплексна оцінка стратегії санації повинна зайняти важливе місце в теорії та практиці формування і функціонування фінансово-економічного механізму санації.

Формулювання мети статті. Розроблення концепції та моделі формування стратегії санації для реалізації на підставі діагностики комплексу показників санаційного потенціалу підприємства з метою оцінювання доцільності антикризових заходів та врахування ефекту від запроваджених заходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Доцільність комплексного оцінювання стратегії санації підтверджує зарубіжна практика та деякі розробки вітчизняних вчених [1–3]. Недоліком відомих підходів до розроблення програм фінансового оздоровлення є переважне використання інструментів фінансового менеджменту. Фінансове оздоровлення повинне ґрунтуватися на розробленні та реалізації заходів не тільки з фінансового менеджменту, але і у сфері управління виробництвом і персоналом, а також в області маркетингу. Необхідність комплексного підходу до розроблення і реалізації програми фінансового оздоровлення об'єктивно зумовлена природою фінансової кризи, яка є наслідком негативних процесів у всіх сферах діяльності підприємства [3, 9, 11]. Ще одним недоліком підходів до розроблення стратегії фінансового оздоровлення, які пропонують різні автори [4–7, 10] та ін., є відсутність методики для обґрунтованого вибору стратегічної антикризової альтернативи, відсутність чітких граничних станів санаційного потенціалу.

Основний матеріал дослідження. Комплексна оцінка стратегії санації складається з етапів, зумовлених завданнями та цілями санаційного аудиту і стратегії санації: визначення санаційного потенціалу підприємства – рейтингова оцінка санаційного потенціалу; прогнозування можливості відновлення його платоспроможності – оцінка доцільності санації порівнянням величини внеску і фінансового потенціалу. Механізм формування санаційного потенціалу може охоплювати фактичні,

нормативні, експертні, прогнози (стратегічні) характеристики. Методику реалізації стратегічного підходу до фінансового оздоровлення підприємства проілюстровано на рис. 1.

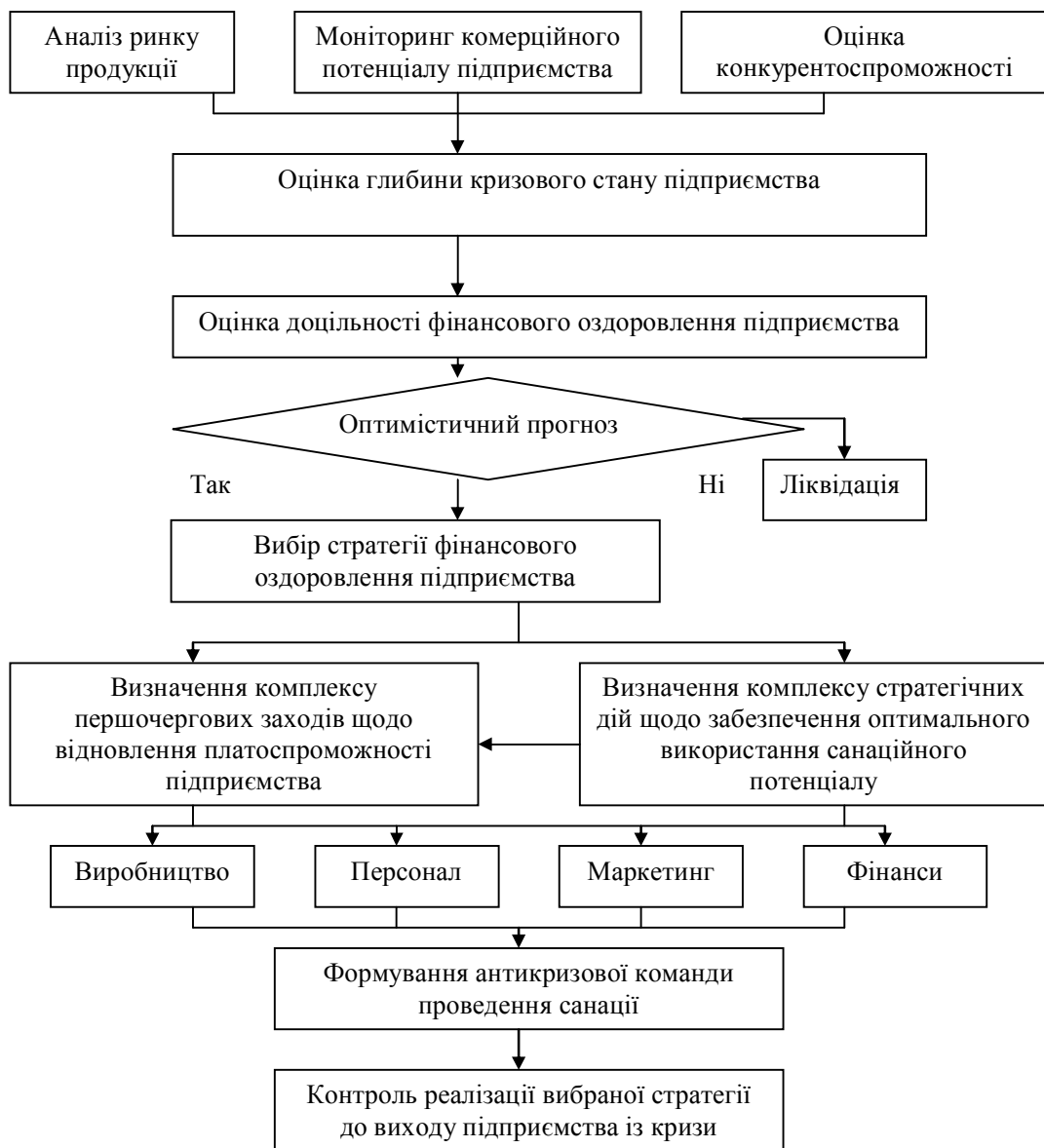

Рис. 1. Зміст процедур стратегічного підходу до реалізації завдань фінансового оздоровлення підприємства

Запропонований підхід до фінансового оздоровлення, на відміну від тих, що існують, враховує необхідність одночасного розроблення і реалізації як тактичних, так і стратегічних заходів. Складність кількісного оцінювання багатоаспектної категорії «санаційний потенціал» зумовлена тим, що окремі показники мають різну динаміку, оскільки на них впливає багато факторів. Тому визначити рівень потенціалу з абсолютною точністю не можна.

Формування системи збору, обробки і розподілу інформації базується на регулюванні аналітичних потоків і розробленні форм оброблених даних. Класифікацію отриманої інформації виконують для кожної групи факторів відповідно до дерева цілей санації за певною системою критеріїв. Від об'єктивності обробки первинної інформації залежить достовірність кінцевих результатів аналізу.

Підсумковим аналітичним результатом обробки первинної інформації є ранжування факторів. Важливим результатом цієї системи аналізу є отримання комплексної розгорненої та обґрунтованої інформації щодо конкретного показника у групі факторів. Виділивши рейтингові класи із заданим

рівнем стійкості, можна систематизувати фактори на основі методів групувань, порівняння, системного аналізу. Формування єдиного інформаційного фонду системи моніторингу сприятиме підвищенню якості санаційного управління і ділової активності на рівні підприємств.

З урахуванням недоліків і переваг наявних методів ранжування факторів пропонується рейтингова методика ранжування на основі економіко-математичної обробки інформації.

Перед застосуванням вищезгаданої методики доцільно визначити відносну важливість ранжування факторів санаційного потенціалу за допомогою експертного методу.

Кожному експерту пропонують визначити вагомість ключового показника в окремому блоці оцінки (табл. 1). Оцінку експерти дають відносно вагомості блока за 0–1 шкалою. Визначивши питому вагу ключових показників блоків оцінки, можна перейти до сутності рейтингової методики ранжування:

1) визначають стратегічні та тактичні цілі проведення процедури санації (Z_k , з індексом $k = [1, m]$);

Таблиця 1

Визначення вагомості ключових показників для рейтингової методики ранжування санаційного потенціалу

Блок оцінки	Ключові показники
Блок оцінки фінансової рівноваги	
Платоспроможність	Коефіцієнт поточної ліквідності
	Маневреність власних оборотних засобів
	Коефіцієнт покриття запасів
	Чистий оборотний капітал
Фінансова стійкість	Коефіцієнт автономії
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу
	Коефіцієнт забезпечення власними засобами
	Коефіцієнт реальної вартості майна
Здатність до самофінансування	Коефіцієнт рентабельності операційного продажу за cash-flow I
	Коефіцієнт рентабельності активів за cash-flow II
	Відношення cash-flow I до позикового капіталу
Блок оцінки ефективності фінансової діяльності	
Ефективність фінансової діяльності	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу
	Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів
	Показник фінансового левериджу
Блок оцінки ефективності операційної діяльності	
Ефективність операційної діяльності	Коефіцієнт оборотності оборотних активів
	Продуктивність праці (тис. грн. /осіб)
	Коефіцієнт рентабельності виробництва
	Коефіцієнт рентабельності основної діяльності
	Фондовіддача
	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості
Інвестиційна складова	Середньозважена вартість капіталу
	Період окупності власного капіталу
	Самофінансування інвестицій

2) виділяють ключові показники, що характеризують роботу підприємства за різними напрямками $x_k^i : i = [1, n]$, та визначають g_j блок: $j = [1, h]$. Такі ознаки наведено у табл. 1 і згруповано у шість блоків оцінок для рейтингової методики ранжування санаційного потенціалу підприємства;

3) для i -го ключового показника j блока встановлюють показник R_{ij}^k , що визначає відносну важливість ознаки для підсумкової оцінки. Зазначимо, що цей показник визначають за експертним методом.

4) вимірюється сумарна бальна функція для k-го блока факторів:

$$f^k = f^k(R^k) = F^k(R_{2m}^k) + \dots + F^k(R_{nm}^k) = \sum F^k(R_{im}^k), \quad (3.1)$$

де f^k – сумарна бальна функція k-го блока факторів; R_{ij}^k – показник, що визначає відносну важливість ключового показника для підсумкової оцінки; $F^k(R_{im}^k)$ – бальна функція за окремим ключовим показником, що входить до зазначеного блока факторів.

Отже, сумарну бальну функцію буде розраховано за трьома блоками (рис. 2).

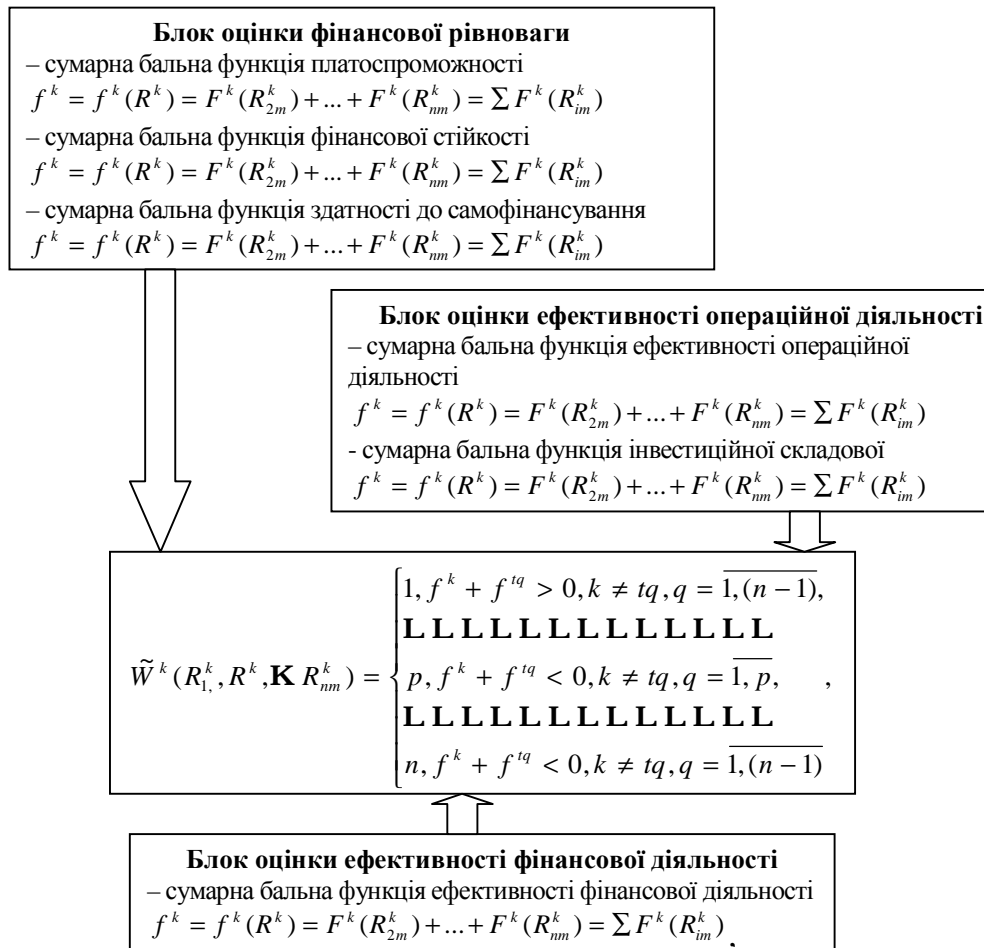

Рис. 2. Формування зваженої функції санаційного потенціалу

5) сумарна бальна функція від всіх показників формує зважену функцію, що охоплює підсумкову кількість балів, відповідно певної категорії факторів із заданим рівнем фінансової стійкості:

$$\tilde{W}^k(f^k) = \tilde{W}^k(R_1^k, R_2^k, \dots, R_{nm}^k), \quad (3.2)$$

де $\tilde{W}^k(f^k)$ – функція, що зважає k-ту групу факторів відповідно від сумарної бальної функції; $\tilde{W}^k(R_1^k, R_2^k, \dots, R_{nm}^k)$ – функція, що зважає k-ту групу факторів відповідно до рівня санаційного потенціалу та оцінки фінансово-господарської діяльності. Оптимальними є значення показника оцінки, яке дорівнює або більше від ста.

Процедура ранжування санаційного потенціалу з використанням рейтингової методики ранжування передбачає такі етапи.

1. На основі звітних даних підприємства за аналізований період формують зведений аналітичний баланс і звіт про фінансові результати, що характеризують роботу підприємства за цей час. Складання таких аналітичних форм звітності пов'язане з необхідністю сформувати скоректований у часі розрахунок показників з використанням відповідних програмних продуктів і

можливістю постатейного огляду коштів підприємства або порівняльного постатейного аналізу групи суб'єктів господарювання за звітний період. Виділяють сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства, ефективність організації фінансових ресурсів.

2. На підставі зведеного аналітичного балансу і звіту про фінансові результати аналізованого підприємства автоматично з використанням програмного продукту розраховують ключові показники та блоки. Наведена система показників відповідає інтересам усіх користувачів аналітичної інформації і охоплює різні аспекти санаційного потенціалу підприємства.

3. Розраховують сумарну бальну функцію для кожної групи факторів і визначають рейтинг його санаційного потенціалу. Для урахування всіх відмінностей у поєднаннях коефіцієнтів передбачено п'ять рейтингів санаційного потенціалу: А, I, II, III, IV (табл. 2).

4. Після узагальнювального економічного аналізу фінансової кризи на підприємствах треба розробити проект санації.

Таблиця 2

Матриця ранжування за рейтингом санаційного потенціалу підприємства

Рейтинг санаційного потенціалу	Характеристика підприємства	Ступінь відповідності характеристик санаційного потенціалу пороговим або економічно доцільним значенням	Сума балів
А Вищий	Фінансове забезпечення розвитку бізнесу за рахунок сформованих фондів підтримки. Викликає довіру з боку кредиторів та зацікавленість з боку потенційних інвесторів	Значення більшості показників I та II блоків санаційного потенціалу перевищують порогові значення та мають позитивне відхилення, у показників III блока значне зростання позитивного відхилення від економічно доцільних показників та підвищення інвестиційної привабливості.	>100
I	Існує потреба впровадження в господарську діяльність інноваційно-інвестиційних тенденцій розвитку бізнесу, розширення ринків збуту, створюються умови для фінансового забезпечення диверсифікації діяльності	Більшість показників I блока перевищують порогові значення, частина показників має позитивне відхилення понад 20 % Показники II блока на рівні порогових, окремі мають негативне відхилення до 25 %. Показники III блока мають зростання (10 – 20%) від економічно доцільних значень	75-100
II	Здійснюються першочергові стабілізаційні заходи щодо збереження активів підприємства і унеможливлення його ліквідації, пошук перспективних напрямів подальшої діяльності	Майже всі показники I блока знаходяться на рівні або перевищують порогове значення. Більшість показників II блока мають негативне відхилення (60 – 25 %) від порогових. Показники III блока мають позитивне відхилення (близько 10 %) від економічно доцільних значень. Посилення значень інвестиційної складової	40-75
III	Підприємство обмежене ризиковою кредитоспроможністю. Можливе видання кредиту під надійне забезпечення	Частина показників I блока нижчі від порогових значень, негативне відхилення близько 60 %, окремі показники мають позитивне відхилення до 20 % від економічно доцільних. Показники II блока мають негативне відхилення від порогових на 75 – 60 %. Показники III блока на мінімальному або недостатньому рівні.	25-40
IV	Підприємство неплатоспроможне, загроза життєдіяльності. Існує можливість дефолту. Кризовий стан визначає підвищений ризик для потенційних санаторів	Майже всі показники I блока мають негативне відхилення більш як 75 % від оптимального, окремі – від'ємне значення. Майже всі показники II блока мають від'ємне значення. Окремі показників III блока мають від'ємне значення, частина – відповідають мінімальному значенню.	до 25

Результати ранжування можуть використовувати різні користувачі: керівники підприємств, інвестори, аудитори, органи державного управління, постачальники, кредитори. Методика складання висновку про санаційний потенціал підприємства зосереджує увагу на окремих місцях в діяльності підприємства і дає змогу сформулювати перелік рекомендацій для детальнішого аналізу. За нею можна не тільки виявляти неплатоспроможні підприємства, але і використовувати індивідуальний підхід під час розроблення проекту фінансового оздоровлення підприємства на базі всебічної аналітичної інформації.

Розглянемо наступний етап визначення доцільності санації. Відомі методики оцінки доцільності фінансового оздоровлення підприємства спрямовані на прогнозування можливості відновлення його платоспроможності. Відповідно до пропонованого критерію, фінансове оздоровлення підприємства доцільне, якщо криза зумовлена прорахунками менеджменту і підприємство не вичерпало своїх потенційних можливостей, які полягають в наявності невикористаного фінансового потенціалу.

Оцінюючи доцільність фінансового оздоровлення, треба довести, що величина витрат, необхідних для оздоровлення кризового підприємства (величина внеску), не перевищує невикористаного фінансового потенціалу цього підприємства (віддачі фінансового оздоровлення). Розглядаючи фінансовий потенціал підприємства як максимально можливу вартість всіх його активів за умови їх якнайкращого і найефективнішого використання, для розрахунку такої вартості необхідно застосовувати метод дисконтування грошових потоків (формула (3.3)), оскільки саме такий підхід до оцінки фінансового потенціалу дає змогу отримати кількісну характеристику потенційних можливостей підприємства із формування максимального фінансового результату.

$$C_{\text{потенц}} = \sum \frac{ДП_i}{(1+r)^i} + \frac{\left(\frac{ДП_{\text{пост}}}{r-g}\right)}{(1+r)^n}, \quad (3.3)$$

де ДП_i – грошовий потік в і-му році; ДП_{пост} – грошовий потік у перший рік прогнозного для санації періоду; r – ставка дисконтування; g – очікувані довгострокові середньорічні темпи зростання доходів у прогнозний для санації період.

Величина внеску визначається витратами на здійснення тактичних і стратегічних заходів програми фінансового оздоровлення підприємства, яка за змістом повинна реалізувати варіант якнайкращого і найефективнішого використання активів підприємства

$$F = F_{\text{фо}}^{\text{такт}} + F_{\text{фо}}^{\text{страт}}, \quad (3.4)$$

де $F_{\text{фо}}^{\text{такт}}$ – величина витрат на реалізацію тактичних заходів щодо фінансового оздоровлення;

$F_{\text{фо}}^{\text{страт}}$ – витрати на реалізацію стратегічних заходів щодо фінансового оздоровлення.

Висновки. Комплексний підхід до формування санаційної стратегії і визначення схем ситуативної поведінки фінансових показників дає змогу, з одного боку, оцінити поведінку підприємства на конкретній стадії його економічного розвитку, а з іншого – стан елементів, які визначають санаційний потенціал підприємства. Такий підхід до вибору пріоритетів реалізації санації дає можливість обґрунтувати фінансову стратегію і сформулювати стратегічний санаційний план, вирішуючи питання про необхідність використання відновлювальних або ліквідаційних процедур. Упровадивши запропоновані методичні положення і підходи, можна визначити оптимальні критерії фінансової стратегії оздоровлення і постійно порівнювати їх зміни з галузевими.

1. Благодетелева-Вовк С.Л. *Управління фінансовою санацією підприємств: навч. посіб.* / С.Л. Благодетелева-Вовк. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 248 с. 2. Блаженкова Н.М. *Анализ рисков деятельности предприятия* / Блаженкова Н.М. // *Бухгалтерский учет.* – 2008. – № 3. – С. 75–79. 3. Бланк И.А. *Антикризисное финансовое управление предприятием* / И.А. Бланк – К.: Ніка-Центр, Эльга, 2006. – 663 с. 4. Джексон М. *Финансовое моделирование в Excel и YBA* / М. Джексон, М. Стонтон. – М.: Диалектика, 2006. – 343 с. 5. Зятковський І.В. *Фінансове оздоровлення підприємств: теорія і практика: моногр.* / Зятковський І.В. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. –

344 с. 6. Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: моногр. / Кизим М.О., Заблодський В.А, Зінченко В.А., Кончак Ю.С. – Х.: ИНЖЕК, 2003. – 144 с. 7. Коваленко М.А., Лобанова Н.В. Оцінка ефективності санації підприємств / Коваленко М.А., Лобанова Н.В. // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С.147-151. 8. Копилюк О.І. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О.І. Копилюк, А.М. Штангрет. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с. 9. Крутик А.Б. Антикризисный менеджмент: Превентивные методы управления / А.Б. Крутик, А.И. Муравьев. – СПб.: Питер, 2001. – 430 с. 10. Терещенко О.О. Антикризисное фінансове управління на підприємстві: моногр. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с. 11. Уткин Э.А. Аудит и управление несостоятельным предприятием: учеб. пособ. / Э.А. Уткин, А.Э. Бинецкий. – М.: ЭКМОС, 2000. – 384 с.

УДК 657.62:658.29

Л.М. Полякова, З.В. Билень
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу

АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ СИСТЕМ І ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

© Полякова Л.М., Билень З.В., 2012

Розглянуто й уточнено значення зміст терміна «аудит ефективності», конкретизовано сфери застосування і об'єкти дослідження. Визначено основні елементи методики аудиту ефективності управлінських систем і практичної діяльності підприємств.

The value term maintenance of efficiency audit, specified applications domains and research objects is considered and specified. Certain basic elements of the efficiency audit methodology administrative systems and practical enterprise activity.

Постановка проблеми. У сучасній практичній аудиторській діяльності виділяють, як зазначають вчені [1], майже сто різноманітних видів аудиту, одним з яких є і аудит ефективності. Особливість виникнення цього виду полягає в тому, що він започаткований як самостійна частина аудиту державних фінансів у жовтні 1977 року в столиці Перу – Лімі. Подальший розвиток і застосування аудиту ефективності як в зарубіжних країнах, так і в Україні в основному стосувався державного сектору економіки [2–4]. Сьогодні аудит ефективності є одним з основних напрямів діяльності Рахункової палати в Україні [5]. Однак в Україні відсутнє чітке нормативне визначення та одностайне тлумачення терміна та розуміння завдань аудиту ефективності.

Аналіз досліджень і публікацій. У нормативно-правовій сфері серед аудиторів виникають певні розбіжності щодо застосування цього аудиту. Причиною цього є недостатність наукового обґрунтування вченими-аудиторами як методики проведення аудиту ефективності, так і конкретизації суб'єктів господарювання [4, 6, 7]. Така ситуація призводить до неналежного використання потенціалу зазначеного виду контролю, що свідчить про актуальність подальшого дослідження зазначеної проблеми.

Метою статті є уточнення поняття «аудит ефективності» стосовно напрямів його застосування та окреслення основних елементів методики його проведення на підприємствах.

Основний матеріал. Однозначному та ґрунтовному тлумаченню суті аудиту ефективності та його конкретизації заважають певні охарактеризовані нижче фактори: